

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. Корецького**

ЧУДИК Наталія Олегівна

УДК 342. 4; 342. 5 ; 342. 9 (477)

**СТАТУТ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ
ЯК ДЖЕРЕЛО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.02 – конституційне право;
муніципальне право

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

Науковий керівник –	доктор юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник БАТАНОВ Олександр Васильович, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, старший науковий співробітник
Офіційні опоненти:	доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України ФЕДОРЕНКО Владислав Леонідович, Національна академія внутрішніх справ, Навчально-науковий інститут заочного та дистанційного навчання, заступник начальника – декан факультету заочного навчання цивільних осіб;
	кандидат юридичних наук, доцент, Заслужений юрист України КРАВЧЕНКО Віктор Віталійович, Університет економіки і права «КРОК», завідувач кафедри конституційного та адміністративного права

Захист відбудеться 25 листопада 2011 р. о 16³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.03 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий 17 жовтня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. І. Тарахонич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Конституційне визнання місцевого самоврядування та прийняття Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» сприяло зміцненню правового статусу територіальних громад, визначивши їх первинними суб'єктами місцевого самоврядування та основними носіями його функцій і повноважень.

Важливою нормативною умовою функціонування територіальної громади та органів і посадових осіб місцевого самоврядування є правові акти, прийняті в системі місцевого самоврядування, насамперед та у першу чергу, статuti територіальних громад.

Нові чинники функціонування правової системи України обумовили необхідність визначення ролі й місця статутів територіальних громад у системі законодавства, а також утворення науково-обґрунтованої концепції статуту територіальної громади.

Орієнтація на прийняття статутів територіальної громади як своєрідних «комунальних конституцій» найоптимальніше відповідає принципам самоорганізації населення за місцем проживання, розмаїття й свободи вибору жителями напрямів і видів локальної діяльності щодо вирішення питань місцевого значення. Статuti територіальних громад відтворюють та адаптують до місцевих умов численні закономірності, впорядковують їх з точки зору логічного викладу, супроводжують необхідними коментарями, сприяють виникненню у населення правильних та досить ґрунтовних уявлень про структуру та роботу механізму місцевого самоврядування тощо.

Водночас, слід констатувати вкрай повільний розвиток статутної нормотворчості у місцевому самоврядуванні в сучасній Україні, низький якісний рівень статутів територіальних громад, що, значною мірою, обумовлено відсутністю фундаментальних наукових розробок з цієї проблематики.

Серед актуальних конституційно-правових проблем теорії статутної нормотворчості у місцевому самоврядуванні в Україні можна виділити зокрема питання щодо визначення поняття статуту територіальної громади, розуміння його місця та ролі у системі джерел конституційного права, дослідження функцій статуту територіальної громади та механізму їх реалізації, проблеми щодо структури та змісту статуту територіальної громади, дослідження особливостей його норм тощо.

Актуальність дослідження обумовлена також тим, що здебільшого сучасна конституційно-правова теорія не містить чітких відповідей на проблемні питання утворення й реалізації норм (дотримання, виконання, використання, застосування), які містяться у статуті територіальної громади, які висуває муніципальна практика.

Особливої актуальності набувають наукові дослідження, спрямовані на: виявлення принципів і методів здійснення муніципального статутного регулювання місцевого самоврядування, формування загальних процедур, згідно до яких мають утворюватися, тлумачитися й застосовуватися статuti територіальних громад.

Важливим науковим джерелом теорії муніципального статутного права в Україні є праці вітчизняних дослідників. Окремі аспекти проблеми статутів територіальних громад як джерел конституційного права досліджувалися у наукових працях таких вчених, як М. О. Баймуратов, Ю. Ю. Бальций, В. Р. Барський, О. В. Батанов, В. І. Борденюк, Т. М. Буряк, І. П. Бутко, Ю. О. Волошин, М. П. Воронов, В. А. Григор'єв, Р. К. Давидов, Ю. В. Делія, І. В. Дробуш, Т. О. Калиновська, В. М. Кампо, М. І. Корнієнко, В. В. Кравченко, В. С. Куйбіда, П. М. Любченко, М. П. Орзіх, О. С. Орловський, Б. А. Пережняк, М. П. Петришина, В. Ф. Погорілко, Х. В. Приходько, О. В. Прієшкіна, М. О. Пухтинський, В. П. Рубцов, В. Л. Федоренко, О. Ф. Фрицький, Г. В. Чапала, В. М. Шкабаро та інших вчених, наявність яких свідчить про становлення й розвиток теорії муніципального статутного права в Україні.

Аналіз окремих аспектів статутного регулювання суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування у сучасній зарубіжній науці проводився у працях С. А. Авак'яна, А. А. Акмалової, С. В. Арбузова, І. В. Бабічева, Г. В. Барабашева, М. С. Бондаря, Т. М. Бялкіної, В. І. Васильєва, І. В. Видріна, Б. Ц. Жалсанова, А. Р. Єр'оміна, Ю. Д. Казанчева, А. М. Костюкова, О. В. Кудрякова, О. О. Кутафіна, Т. С. Масловської, В. С. Мокрого, І. І. Овчинникова, М. Л. Пешина, М. В. Постового, О. А. Сергєєва, О. В. Сикайло, В. І. Фадєєва, С. І. Чачиної, О. І. Черкасова, К. С. Шугриної та ін.

Вагоме місце серед наукових джерел, які вивчалися та використовувалися під час написання дисертації, займають праці теоретиків права. Так, різні аспекти сутності, змісту та класифікації джерел права досліджували А. І. Абрамов, С. С. Алексєєв, В. Д. Бабкін, М. Й. Байтін, А. І. Васильєв, Р. Ф. Васильєв, О. В. Зайчук, М. М. Марченко, О. Г. Мурашин, П. О. Недбайло, В. С. Нерсєянц, Ю. М. Оборотов, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, П. М. Рабінович, І. С. Самощенко, В. М. Селіванов, В. М. Сирих, О. Ф. Скакун, Ю. О. Тихомиров, Р. О. Халфіна, Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик та ін.

Але, незважаючи на наявність праць цих та інших вчених, слід констатувати, що фундаментальних досліджень на рівні монографічних або дисертаційних праць, присвячених проблемі статутів територіальних громад як джерел конституційного права немає, що обумовлює актуальність проблеми та вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний дисертантом напрям наукового дослідження належить до пріоритетних у галузі науки конституційного права. Проблема дослідження статутів територіальних громад як джерел конституційного права входить

до тематики наукових досліджень відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, зокрема, теми «Джерела конституційного права України» (номер державної реєстрації 0104U007592).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз теорії і практики статутної нормотворчості в Україні, формулювання наукових положень поняття статуту територіальної громади, місце статуту територіальної громади у системі джерел конституційного права, його функції, актуальні проблеми структури і змісту статуту територіальної громади, специфіка його норм та форм їх реалізації.

Окреслена мета зумовила вирішення таких завдань:

висвітлити юридичні властивості статутів територіальних громад як джерел конституційного права, які розкривають його юридичну природу, та на основі цього сформулювати визначення поняття статутів територіальних громад;

охарактеризувати еволюцію статутів територіальних громад в різні епохи у зарубіжних державах та в Україні, проаналізувати основні конституційно-правові проблеми статутної нормотворчості на сучасному етапі розвитку місцевого самоврядування в Україні;

визначити місце та показати значення статутів територіальних громад серед інших локальних джерел конституційного права України;

проаналізувати коло питань місцевого значення, які складають предмет муніципального статутного регулювання, визначити його межі та виявити конституційно-правові проблеми співвідношення із законодавчим регулюванням місцевого самоврядування;

розглянути нормативний зміст, структуру та проаналізувати основні функції статутів територіальних громад як джерел конституційного права;

з'ясувати основні проблеми прийняття і реалізації статутів територіальних громад.

Об'єктом дослідження є врегульовані правовими нормами суспільні відносини, які виникають в процесі здійснення статутної нормотворчості в Україні.

Предметом дослідження є статут територіальної громади як джерело конституційного права в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої у дисертаційному дослідженні мети, автор використовував систему принципів та підходів, яка побудована на філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методах:

діалектичний (використаний для розкриття еволюції статутів територіальних громад, особливостей їх ролі у процесах становлення місцевого самоврядування, структури та змісту в різні епохи у зарубіжних країнах та в Україні);

соціологічний (знайшов своє застосування в ході аналізу внутрішніх і зовнішніх чинників і суспільних процесів, що обумовлюють становлення статутної нормотворчості у місцевому

самоврядуванні, а також при аналізі сучасного стану статутної регламентації муніципально-правових відносин в Україні);

формально-логічний (застосовувався при визначенні основних понять юридичних конструкцій, правових основ вирішення юридичних колізій конституційного, законодавчого та статутного регулювання муніципальних відносин в Україні);

системно-функціональний (надав можливість здійснити класифікацію функцій статутів територіальних громад, а також основних форм їх впливу на розвиток місцевого самоврядування, виявлення ознак статутів територіальних громад, їх місця і ролі серед інших джерел конституційного права України);

порівняльний (за його допомогою здійснено аналіз різних моделей статутного регулювання муніципальних відносин в Україні та зарубіжних країнах з метою виявлення їхніх загальних рис і специфіки, пошуку оптимальних шляхів створення передумов для становлення дієздатних територіальних громад та розвитку локальної демократії в Україні).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційне дослідження є комплексним дослідженням теоретичних і практичних проблем, які виникають в процесі розробки та прийняття статутів територіальних громад, їх структури та змісту, форм та методів реалізації муніципальних статутних норм.

Наукову новизну дисертаційного дослідження становлять такі основні положення, висновки та рекомендації:

вперше:

запропоновано авторське визначення поняття статуту територіальної громади як основоположного, постійно діючого нормативно-правового акту місцевого самоврядування установчого характеру, який має вищу юридичну силу у відношенні до усіх інших правових актів суб'єктів місцевого самоврядування, змістовно оформлений відповідно до вимог Конституції та законів України, приймається в особливому порядку з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування на території, на яку розповсюджується юрисдикція відповідної територіальної громади;

доведено, що за своїм змістом статут територіальної громади є нормативною моделлю суб'єктно-об'єктних та функціональних характеристик місцевого самоврядування, в основі яких мають знаходитися історичні, національно-культурні, соціально-економічні та інші особливості місцевого життя відповідної територіальної громади;

обґрунтовано особливості конституційно-правової природи статуту територіальної громади та доведено, що його місце у правовій системі суспільства та серед інших джерел конституційного права визначається наступними юридичними властивостями: 1) наявність особливого суб'єкта, який його утворює або від імені якого він приймається, яким є територіальна громада;

2) наявність особливих об'єктів (предметів відання) муніципального статутно-правового регулювання, якими є питання місцевого значення; 3) установчий характер; 4) повний та всеохоплюючий характер правового регулювання муніципальних відносин, регулювання яких не є відповідно до Конституції та законів України сферою відання органів державної влади; 4) вища юридична сила щодо інших нормативно-правових актів місцевого самоврядування; 5) здатність виступати нормативною основою подальшої локальної нормотворчості територіальної громади, її органів та посадових осіб; 6) особливий порядок прийняття, а також внесення змін та доповнень; 7) визнання одним із правових засобів, який забезпечує реалізацію принципу правової самостійності місцевого самоврядування;

виявлено конституційну і муніципально-правову природу історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей і традицій, їх роль і значення у ході розробки, прийняття та реалізації статутів територіальних громад та конкретизовано діалектичний взаємозв'язок цих особливостей і традицій та новаторства у муніципальному статутному нормотворенні як внутрішнього фактору самоідентифікації, саморозвитку й самоорганізації територіальних громад;

здійснено класифікацію функцій статутів територіальних громад за такими критеріями як: 1) об'єкти впливу статутів територіальних громад на суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування (політична, економічна, соціальна, ідеологічна, екологічна та зовнішня функції); 2) способи і засоби впливу статутів територіальних громад на суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування (регулятивна, установча, охоронна, контрольна, інтегративна (системоутворююча), правотворча, правозастосовча, інформаційна, аксіологічна функції); 3) умови впливу статутів територіальних громад на суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування (постійні, тимчасові та територіальні функції); 4) юридико-технічне призначення статутів територіальних громад (функція первинного правового регулювання питань, віднесених до предметів відання місцевого самоврядування й таких, що не можуть бути предметами правового регулювання органів державної влади; функція реалізації законодавчих приписів, що вимагають прийняття відповідних норм права; функція деталізації, конкретизації, доповнення законодавчих положень та усунення прогалів у праві, коли місцеві правові норми приймаються за відсутності відповідних законодавчих норм);

удосконалено:

положення, про статут територіальної громади, як важливий правовий соціально-управлінський акт, який дозволяє адекватно відображати динаміку суспільних відносин в умовах державного визнання, конституювання та інституціоналізації місцевого самоврядування, й тим самим виконує функцію основоположного акта локальної муніципальної правотворчості;

положення, про різноманітні за юридичною силою акти суб'єктів місцевого самоврядування перебувають в генетичних, структурних і функціональних зв'язках між собою та з іншими локальними джерелами конституційного права утворюючи певну органічну систему – систему актів суб'єктів місцевого самоврядування, провідне місце у якій займає статут територіальної громади;

підходи щодо розуміння сутності, змісту та об'єктної спрямованості муніципального статутного регулювання суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування, який полягає у тому, що статут територіальної громади має включати як положення обов'язкового характеру, та додаткові, які, виходячи з історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей місцевого життя відповідної територіальної громади, забезпечують нормативне закріплення широкого кола питань місцевого значення;

характеристику статутів територіальних громад з точки зору їх архітектоніки та висновок про те, що структура будь-якого статуту територіальної громади відображає його зміст, дає уявлення про основні питання, що підлягають муніципальному статутному регулюванню у кожній конкретній територіальній громаді виходячи з історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей місцевого життя;

набуло подальшого розвитку:

положення про те, що процес виникнення, становлення та розвитку в Україні статутів територіальних громад як джерел конституційного права та основних нормативно-правових актів місцевого самоврядування відбувався у контексті розвитку інститутів локальної демократії та самоврядування в українських землях в цілому, значною мірою детермінував виникнення та формування своєї моделі місцевого самоврядування на теренах сучасної України;

положення щодо недоцільності розробки типового статуту територіальної громади шляхом прийняття окремого закону, у якому в імперативному порядку визначалися б об'єкти муніципального статутного регулювання, що привело б до повної уніфікації процесу регламентації відповідних суспільних відносин та нівелюванню установчої ролі статутів територіальних громад як документів, що відображають історичні, національно-культурні, соціально-економічні та інші особливості місцевого життя відповідної територіальної громади;

доктринальна позиція, згідно якої своєрідність нормативних приписів, які містяться у нормах статутів територіальних громад, полягає у тому, що генетично, за своїм походженням, вони не можуть бути віднесені до норм, які виходять від держави в особі її правотворчих органів, тобто є недержавними приписами.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації положення можуть бути використані у правотворчій діяльності при підготовці нових та вдосконаленні чинних нормативно-правових актів щодо статутної нормотворчості в Україні; у

правозастосовній практиці щодо статутної нормотворчості в Україні; у навчальному процесі при викладанні курсів з конституційного права, муніципального права тощо; при підготовці підручників і навчальних посібників, що пов'язані з питаннями статутів територіальних громад як джерела конституційного права України.

Апробація результатів дослідження. Висновки і положення дисертації обговорювались на засіданні відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Результати дослідження оприлюднені у доповідях на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах, зокрема, «Актуальні проблеми тлумачення і застосування юридичних норм» (м. Львів, 28–29 березня 2008 р.; тези опубліковано); «Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи» (м. Тернопіль, 11 квітня 2008 р.; тези опубліковано); «Запорізькі правові читання» (м. Запоріжжя, 15–16 травня 2008 р.; тези опубліковано); «Актуальні питання державотворення та правотворення в Україні очима молодих науковців» (м. Київ, 20 квітня 2010 р.; тези опубліковано).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційної роботи знайшли відображення у 7 наукових статтях (з яких 5 опубліковані у фахових виданнях) та 4 тезах виступів на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою і завданнями дослідження. Робота складається із вступу, двох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. **Загальний обсяг дисертації** становить 228 сторінок, у т. ч. список використаних джерел – 39 сторінок (332 найменування).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** дисертації обґрунтовується актуальність теми дослідження, розкриваються зміст і стан наукової розробки проблеми, показується зв'язок роботи з науковими програмами, визначається об'єкт і предмет дослідження, його мета і завдання, відмічається практичне значення роботи, її наукова новизна, наводяться відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, її структуру і обсяг.

У **Розділі 1. «Основи теорії статуту територіальної громади як джерела конституційного права України»**, який складається з трьох підрозділів, автор дає визначення поняття статуту територіальної громади та досліджує його юридичні властивості; досліджує еволюцію статутів територіальних громад та статутного регулювання місцевого самоврядування в Україні у контексті світового досвіду; розглядає місце статуту територіальної громади в системі локальних джерел конституційного права.

У підрозділі 1.1. «Поняття та юридичні властивості статуту територіальної громади», на основі сучасних підходів щодо визначення понять «джерело права», «джерело конституційного права», «нормативно-правовий акт», «нормативно-правовий акт місцевого самоврядування», «статут територіальної громади» (В. Р. Барський, О. В. Батанов, В. В. Кравченко, Н. М. Пархоменко, В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко) доводить, що статут територіальної громади – це основоположний, постійно діючий нормативно-правовий акт місцевого самоврядування установчого характеру, який має вищу юридичну силу у відношенні до усіх інших правових актів суб'єктів місцевого самоврядування, змістовно оформлений відповідно до вимог Конституції та законів України, приймається в особливому порядку з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування на території, на яку розповсюджується юрисдикція відповідної територіальної громади.

На думку автора, статут територіальної громади має ряд особливостей, які характеризують особливу природу цих нормативно-правових актів місцевого самоврядування як джерел конституційного права, серед яких визначальними є наступні ознаки:

– наявність особливого суб'єкта, який його установлює або від імені якого він приймається, у якості якого виступає територіальна громада – первинний суб'єкт системи місцевого самоврядування, основний носій його функцій і повноважень;

– наявність особливих об'єктів (предметів відання) муніципального статутно-правового регулювання, у якості яких виступають питання місцевого значення, коло яких насамперед обумовлено історичними, національно-культурними, соціально-економічними та іншими особливостями місцевого життя;

– установчий характер як документу, який надає юридичного, правового статусу фактично сформованим або таким, що формуються, відносинам щодо самоврядування та самоорганізації відповідної територіальної громади у процесі безпосереднього або під відповідальність органів та посадових осіб цієї територіальної громади вирішення питань місцевого значення, виходячи з історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей місцевого життя;

– повний та всеохоплюючий характер правового регулювання, що проявляється у регулюванні (здатності регулювати) локальні суспільні відносини, які стосуються всіх сторін, усіх сфер життя територіальної громади, які виникають (потенційно можуть виникнути) на місцевому рівні, регулювання яких не є відповідно до Конституції та законів України сферою відання органів державної влади;

– вища юридична сила щодо інших актів, які приймаються безпосередньо територіальною громадою або в системі органів та посадових осіб місцевого самоврядування, що має прояв, по-

перше, у тому, що всі акти, які приймаються органами місцевого самоврядування або територіальною громадою, безпосередньо повинні відповідати статуту територіальної громади, закладеній в нього концепції, принципам і нормам та, по-друге, обов'язковості дотримання статуту територіальної громади всіма суб'єктами правовідносин, розташованими на території, на яку розповсюджується юрисдикція відповідної територіальної громади;

– здатність виступати нормативною основою подальшої локальної нормотворчості територіальної громади, її органів та посадових осіб;

– особливий порядок прийняття, а також внесення до нього змін та доповнень;

– визнання одним із правових засобів, який забезпечує реалізацію принципу правової самостійності місцевого самоврядування, що полягає в тому, що він є нормативно-правовим актом, у якому місцеві жителі легітимують свій статус як первинного суб'єкта публічної влади на своїй території, а також легалізують предмети відання, права та обов'язки, які забезпечують реалізацію прав жителів – членів відповідної територіальної громади на здійснення місцевого самоврядування виходячи з історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей місцевого життя.

У *підрозділі 1.2. «Історія статутів територіальних громад та статутного регулювання місцевого самоврядування в Україні у контексті світового досвіду»* зазначається, що статuti територіальних громад мають давню традицію. Вони були важливим локальним джерелом права і відігравали свого часу надзвичайну роль в історії становлення та розвитку сучасних форм місцевого самоврядування. Саме з появою статутів (хартій) міст пов'язують виникнення передвісника сучасного місцевого самоврядування – комунального самоврядування в країнах Західної Європи в ході так званих «комунальних революцій» XI–XII ст.

Доводиться, що процес становлення муніципальної статутної нормотворчості в Україні має довгу та суперечливу історію. Діалектика українського варіанту виникнення, становлення та розвитку статутів територіальних громад як джерел конституційного права та основних нормативно-правових актів місцевого самоврядування свідчить, що цей процес відбувався у контексті розвитку інститутів муніципальної демократії та самоврядування в українських землях в цілому та значною мірою детермінував виникнення державності в українських землях та формування своєї вітчизняної моделі місцевого самоврядування. Адже, детонувавши виникнення державності, місцеве самоврядування завжди носило конкурентний, іноді опозиційний або навіть протестний характер у відношенні державних структур, що знайшло своє віддзеркалення у процесах становлення муніципального статутного права, оформленні правової й організаційної автономності місцевого самоврядування, у тому числі відстоюванні територіальними громадами права мати власні статuti, грамоти або хартії на самоврядування, а також створенні ефективного механізму реалізації їх норм.

Підрозділ 1.3. «Місце статусу територіальної громади в системі локальних джерел конституційного права» присвячено аналізу системи актів суб'єктів місцевого самоврядування, їх характерних ознак та динаміці їх розвитку.

Проведене дослідження засвідчило, що сучасне конституційне право – це не застигла форма суспільно-політичних відносин, яка штучно підштовхується нормотворчістю. Будь-яким теоретичним правовим утворенням передують практична діяльність людей, яка знайшла своє втілення у достатньо стійких зв'язках та відносинах. Особливо це характерно для місцевого самоврядування, матерія якого перманентно наповнюється життєвою енергією насамперед через потреби та інтереси людей – жителів сіл, селищ, міст. Тому, розглядаючи систему актів суб'єктів місцевого самоврядування як локальних джерел конституційного права, можна стверджувати, що це зовнішня форма об'єктивації встановлених чи санкціонованих територіальними громадами, місцевими радами, їх посадовими особами та виконавчими органами місцевого самоврядування конституційно-правових норм, які мають юридичну силу.

Для усіх складових системи актів суб'єктів місцевого самоврядування як джерел конституційного права властиві загальні та спеціальні юридичні ознаки. Загальні ознаки актів місцевого самоврядування співпадають з ознаками джерела конституційного права в цілому. По-перше, вони видаються в межах функцій і повноважень відповідних суб'єктів локальної правотворчості; по-друге, вони мають відповідати нормативним положенням актів, що прийняті, видані або санкціоновані іншими суб'єктами правотворчості: Українським народом, державою, її органами та посадовими особами тощо; по-третє, акти місцевого самоврядування набувають загальнообов'язкової сили, передумовою чого є, як правило, їхнє оприлюднення чи інше передбачене законодавством доведення до відома виконавців. Також, актам суб'єктів місцевого самоврядування як локальним джерелам конституційного права властиві такі загальні ознаки, як формальна визначеність цих джерел; їх обов'язковий характер для визначеного кола суб'єктів; визначеність кола суб'єктів джерелотворення; гарантованість дії джерел тощо.

Спеціальні ознаки актів місцевого самоврядування як джерел конституційного права вказують на ті їхні юридичні особливості, що властиві лише джерелам конституційного права, або найбільш рельєфно виявляються саме у цих джерелах. Найхарактернішими юридичними ознаками (кваліфікаціями) актів суб'єктів місцевого самоврядування як локальних джерел конституційного права України є такі ознаки:

– за сутністю та змістом усі акти місцевого самоврядування, у тому числі та у першу чергу статuti територіальних громад, відображають (мають відображати) волю та інтереси територіальних громад;

– за предметом правового регулювання акти суб'єктів місцевого самоврядування, у тому числі та у першу чергу статuti територіальних громад, як джерела конституційного права

відрізняються від інших локальних галузевих джерел права тим, що вони переважно регулюють публічно-владні муніципальні відносини, які виникають з приводу вирішення питань місцевого значення;

– за суб'єктами правотворення акти суб'єктів місцевого самоврядування, у тому числі та у першу чергу статути територіальних громад, як джерела конституційного права різняться від інших локальних галузевих джерел права чітко окресленим колом цих суб'єктів. Суб'єктами локального конституційного правотворення є суб'єкти системи місцевого самоврядування: територіальні громади, місцеві ради, їх посадові особи та виконавчі органи;

– за функціями акти суб'єктів місцевого самоврядування як локальні джерела конституційного права здебільшого здійснюють установчу і регулятивну функції (рідше охоронну функцію), а також інтегративні функції. Тобто правові акти місцевого самоврядування як джерела конституційного права, наприклад, статути територіальних громад, є системоутворюючим компонентом усієї локальної системи правотворчості;

– за формою акти суб'єктів місцевого самоврядування є зовнішнім проявом буття об'єктивно існуючих конституційно-правових норм. При цьому, акти місцевого самоврядування об'єктивізують лише правотворчі, а не правозастосовчі локальні норми конституційного права. Формами вираження конституційно-правових норм, які містяться в актах суб'єктів місцевого самоврядування зовні є форми позитивного права – статути територіальних громад, акти місцевих референдумів, рішення місцевих рад, регламенти місцевих рад, рішення виконавчих комітетів тощо. До того ж акти суб'єктів місцевого самоврядування об'єктивізують лише правомірні, легітимні конституційно-правові норми, тобто такі норми конституційного права, що за змістом, формою, суб'єктами і процедурою правотворчості не суперечать чинному законодавству;

– за способами і засобами правотворення – встановлені чи санкціоновані суб'єктами місцевого самоврядування: територіальними громадами, місцевими радами, їх посадовими особами та виконавчими органами місцевого самоврядування. Встановлення чи санкціонування конституційно-правових норм у нормативно визначених формах здійснюється відповідно до встановленої законодавством процедури. Так, територіальна громада безпосередньо може визначати конкретні конституційно-правові акти, через місцевий референдум. У цьому разі джерелом конституційного права буде рішення (акт) місцевого референдуму;

– акти суб'єктів місцевого самоврядування як локальні джерела конституційного права мають більш високий ступінь гарантованості й забезпечуються всіма заходами публічно-владного впливу щодо локальних джерел права, що передбачені чинним законодавством. На відміну від інших локальних галузевих джерел національного права гарантованість такого акту місцевого самоврядування як статут територіальної громади як основного локального акту самоорганізації

населення, забезпечується його державною реєстрацією та, як і інших актів органів і посадових осіб місцевого самоврядування, можливістю скасування виключно у судовому порядку;

– акти суб'єктів місцевого самоврядування у своїй взаємодії утворюють певну органічну систему – систему актів суб'єктів місцевого самоврядування як локальних джерел конституційного права. Різноманітні за юридичною силою акти суб'єктів місцевого самоврядування перебувають між собою в генетичних, структурних і функціональних зв'язках між собою та з іншими локальними джерелами конституційного права, провідне місце серед яких займає статут територіальної громади.

У **Розділі 2. «Нормативний зміст, структура та функції статуту територіальної громади»**, який складається з чотирьох підрозділів, автор розглядає особливості предметів статутного регулювання суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування; досліджує норми статуту територіальної громади та здійснює їх видовий аналіз; розглядає концептуальні проблеми структури статуту територіальної громади та її елементів; досліджує функції статуту територіальних громад та конституційно-правові проблеми їх реалізації

У **підрозділі 2.1. «Предмети статутного регулювання суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування»** розглядаються особливості предметів статутного регулювання суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування.

Доводиться, що у процесі муніципального статутного регулювання та визначеності його предметної спрямованості слід дотримуватися наступних положень:

– у структурі предмету муніципального статутного регулювання доцільно виділяти питання самостійного муніципального статутного регулювання та питання спільного муніципального статутного регулювання та законодавчого регулювання;

– предмети муніципального статутного регулювання, які обумовлюють зміст та архітектуру статуту територіальної громади, утворюють положення двох видів: по-перше, обов'язкові, тобто які передбачені законодавством і такі, що мають включатися до статуту територіальної громади у силу необхідності їх врегулювання саме на локальному рівні, та додаткові, які територіальні громади вправі приймати до розгляду і включати до тексту статуту або виходячи із конституційних принципів місцевого самоврядування (наприклад, муніципальні права особи), або, як правило, у силу наявності й необхідності врегулювання історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування у конкретному селі, селищі або місті (наприклад, муніципальні традиції, звичаї, узвичайнення, прецеденти);

– у статуті територіальної громади мають конкретизуватися загальні норми Конституції України і чинного законодавства, які об'єктивно вимагають юридичної деталізації з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей

здійснення місцевого самоврядування у конкретному селі, селищі або місті; мають бути врегульовані питання, які взагалі не регламентовані у законодавстві, але у силу дії загальних принципів права та принципів місцевого самоврядування віднесені до виключної компетенції територіальних громад та органів їхнього представництва;

– у процесі муніципального статутного нормопроекування та локального регулювання питань місцевого значення колосальне значення має врахування муніципальних особливостей, традицій, звичаїв, узвичаєнь тощо, як предметної основи статутів територіальної громади як документів, що мають стати нормативно-легальним віддзеркаленням історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування у конкретному селі, селищі або місті.

– у статуті територіальної громади важливо чітко визначати обсяг та межі муніципального статутного регулювання, щоб з одного боку, не вийшов занадто об'ємний, еkleктичний документ, який би містив надмірно загальні положення або дрібні питання, які можна було б врегулювати у спеціальних положеннях чи інших локальних актах, та, з іншого боку, щоб статут не став формальним документом, який попереховує, не враховуючи будь-яких історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування у конкретному селі, селищі або місті, відтворює положення чинного законодавства.

У *підрозділі 2.2. «Норми статуту територіальної громади та їх видова характеристика»* зазначається, що первинною нормативною основою механізму муніципального статутного регулювання насамперед є система правових норм, які містяться у статутах територіальних громад. Своєрідність нормативних приписів, які містяться у нормах статутів територіальних громад, полягає у тому, що, принаймні, генетично, за своїм походженням, вони не можуть бути віднесені до норм, які виходять від держави в особі її правотворчих органів, тобто є недержавними приписами. Звідси, норми, які формулюються у встановлених межах органами місцевого самоврядування та територіальними громадами безпосередньо, мають властивості правових норм, а правові акти місцевого самоврядування, які містять нормативні приписи, є повноцінними джерелами конституційного права поряд із нормативними правовими актами, які виходять від органів державної влади.

Норми статутів територіальних громад – це загальнообов'язкові для виконання на території, на які розповсюджується юрисдикція відповідної територіальної громади, правила поведінки, які мають публічно-владний характер, регулюють суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування, приймаються представницькими органами місцевого самоврядування від імені та в інтересах територіальних громад, та забезпечуються державними та іншими публічними засобами гарантування.

Ключовими особливостями, що різнять норми статутів територіальних громад від інших локальних норм конституційного права, які містяться в актах місцевого самоврядування та є кваліфікуючими ознаками статутних норм є те, що: 1) норми статутів територіальних громад є пріоритетними серед норм актів місцевого самоврядування за характером вираженої в них волі територіальних громад; 2) за змістом вони наділені вищою юридичною силою щодо норм інших актів місцевого самоврядування; 3) за способом регулювання суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування у переважній більшості вони мають імперативний, категоричний характер; 4) інтегративний характер цих норм; 5) особливе функціональне (переважною мірою установче) навантаження цих норм; 6) найбільша стабільність цих норм щодо норм інших актів місцевого самоврядування; 7) спеціальний локальний механізм реалізації та захисту цих норм.

Норми статутів територіальних громад, як і норми інших нормативних правових актів, поділяються на кілька видів, зміст та природа яких значною мірою обумовлює структуру того чи іншого статуту територіальної громади. Так, спираючись на існуючі у вітчизняній конституційно-правовій науці підходи, що класифікації норм конституційного права, вважаємо, що норми статутів територіальних громад можна диференціювати за їх змістом, формами, місцем і часом дії, об'єктами і суб'єктами муніципальних правовідносин тощо.

Ці норми не існують хаотично, а утворюють певні структурні групи, об'єднані функціональними зв'язками. Це дало змогу зробити висновок про існування системи норм статутів територіальних громад як сукупності різнорівневих, взаємопов'язаних і взаємозумовлених правових норм, що об'єднані між собою структурно-функціональними зв'язками з метою регулювання суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування у конкретному селі, селищі або місті виходячи із історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших місцевих особливостей і традицій.

У *підрозділі 2.3. «Структура статуту територіальної громади та її елементи»* доводиться, що структура будь-якого статуту територіальної громади відображає його зміст, дає уявлення про основні питання, що підлягають муніципальному статутному регулюванню у кожній конкретній територіальній громаді. Категорія «структура статуту територіальної громади» є складовим елементом такого явища, як форма статуту територіальної громади, під якою, на наш погляд, варто розуміти спосіб організації та упорядкування нормативного матеріалу, який містить кожний окремо взятий статут територіальної громади.

Форма статуту територіальної громади має зовнішню і внутрішню сторони, тобто систему і структуру. Система статуту територіальної громади, як об'єктивне муніципально-правове явище впливає на його внутрішню побудову, яка значною мірою формується під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників, із врахуванням історичних, національно-культурних, соціально-економічних або інших особливостей здійснення місцевого самоврядування у конкретному селі,

селищі або місті. Водночас, зв'язок системи і структури статуту територіальної громади є взаємним. Структура статуту територіальної громади не лише відображає його систему, а й впливає на якісні характеристики цієї системи. Звідси, структура статуту територіальної громади – це спосіб внутрішньої побудови його тексту (за логічними критеріями) на окремі складові частини, тобто порядок об'єднання однорідних муніципальних статутних норм у певні комплекси – розділи або глави та послідовність їх розміщення.

Елементний склад структури статутів територіальної громади є досить багатоманітним. За своїм поділом (розташуванні різних частин) статуту територіальної громади неоднакові, що, як правило, відображає або суб'єктивне бачення цього документа розробників його проекту, учасників його обговорення та суб'єктів прийняття, або об'єктивні моменти, зокрема, багатоманітність історичних, національно-культурних, соціально-економічних або інших особливостей здійснення місцевого самоврядування у конкретному селі, селищі або місті.

Структура статуту територіальної громади обумовлюється як обов'язковими положеннями, які віднесені до предметів муніципального статутного регулювання законом, а також додатковими положеннями, які відносяться до предметів самостійного муніципального статутного регулювання; правилами та засобами юридичної техніки, історичними, національно-культурними, соціально-економічними та іншими особливостями здійснення місцевого самоврядування у конкретному селі, селищі або місті.

У підрозділі 2.4. «Функції статуту територіальних громад та конституційно-правові проблеми їх реалізації» досліджуються функції статуту територіальних громад, аналізується їх система, висвітлюються актуальні конституційно-правові проблеми їх реалізації.

Автор доводить, що структура статутів територіальних громад значною мірою зумовлена і тісно пов'язана із їхніми функціями. Внутрішня побудова є оптимальною юридичною моделлю для ефективного цілеспрямованого впливу статуту територіальної громади на суспільні відносини, що є предметом муніципального статутного регулювання. Звідси, функції статуту територіальної громади – це напрями та види впливу статуту територіальної громади на суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування, які виникають у конкретному селі, селищі, місті.

Основними критеріями класифікації функцій статутів територіальних громад слід вважати: 1) об'єкти впливу статутів територіальних громад на суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування. За цим критерієм виділяється політична, економічна, соціальна, ідеологічна, екологічна та зовнішня функції; 2) способи і засоби впливу статутів територіальних громад на суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування. За цим критерієм для статутів територіальних громад властиві такі функції, як регулятивна, установча, охоронна, контрольна, інтегративна (системоутворююча), правотворча, правозастосовча, інформаційна, аксіологічна функції; 3) умови впливу статутів територіальних громад на суспільні відносини у сфері місцевого

самоврядування. За цим критерієм йдеться про часові та просторові критерії класифікації функцій статутів територіальних громад. Так, за часом функції статутів територіальних громад поділяються на постійні та тимчасові. За просторовою ознакою, як правило, виділяють територіальні функції статутів територіальних громад. 4) юридико-технічне призначення статутів територіальних громад. За цим критерієм виділяються функція первинного правового регулювання питань, віднесених до предметів відання місцевого самоврядування й таких, що не можуть бути предметами правового регулювання органів державної влади; функція реалізації законодавчих приписів, що вимагають прийняття відповідних норм права; функція деталізації, конкретизації, доповнення законодавчих положень та усунення прогалин у праві, коли місцеві правові норми приймаються за відсутності відповідних законодавчих норм та інші функції.

У **Висновках** сформульовано найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження, наведено теоретичні узагальнення та наукові підходи до вирішення наукового завдання щодо статуту територіальної громади як джерела конституційного права України.

1. Статут територіальної громади – це основоположний, постійно діючий нормативно-правовий акт місцевого самоврядування установчого характеру, який має вищу юридичну силу у відношенні до усіх інших правових актів суб'єктів місцевого самоврядування, змістовно оформлений відповідно до вимог Конституції та законів України, приймається в особливому порядку з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування на території, на яку розповсюджується юрисдикція відповідної територіальної громади.

2. Статут територіальної громади має ряд особливостей, які характеризують особливу природу цих нормативно-правових актів як джерел конституційного права, серед яких визначальними є наступні ознаки: наявність особливого суб'єкта, який його установлює або від імені якого він приймається; наявність особливих об'єктів (предметів відання) муніципального статутно-правового регулювання; установчий характер; повний та всеохоплюючий характер правового регулювання; вища юридична сила щодо інших актів, які приймаються безпосередньо територіальною громадою або в системі органів та посадових осіб місцевого самоврядування; здатність виступати нормативною основою подальшої локальної нормотворчості територіальної громади, її органів та посадових осіб; особливий порядок прийняття, а також внесення до нього змін та доповнень; визнання одним із правових засобів, який забезпечує реалізацію принципу правової самостійності місцевого самоврядування.

3. Визначаючи методологічні, концептуальні підходи до аналізу особливостей нормативного змісту даного виду джерел конституційного права, необхідно враховувати, що територіальна громада як первинний суб'єкт та, одночасно, об'єкт локальної нормотворчості є вкрай складною соціальною системою. Без урахування цієї обставини неможливе системне бачення та

комплексний підхід до вирішення усіх тих питань, які мають отримати вирішення у статуті територіальної громади. Виходячи з цього, статут територіальної громади є нормативною моделлю суб'єктно-об'єктних та функціональних характеристик місцевого самоврядування, в основі яких мають знаходитися історичні, національно-культурні, соціально-економічні та інші особливості місцевого життя відповідної територіальної громади.

5. Процес становлення муніципальної статутної нормотворчості в Україні має довгу та суперечливу історію. Діалектика українського варіанту виникнення, становлення та розвитку статутів територіальних громад як джерел конституційного права та основних нормативно-правових актів місцевого самоврядування свідчить, що цей процес відбувався у контексті розвитку інститутів муніципальної демократії та самоврядування в українських землях в цілому та значною мірою детермінував виникнення державності в українських землях та формування своєї вітчизняної моделі місцевого самоврядування.

6. Розглядаючи систему актів суб'єктів місцевого самоврядування як локальних джерел конституційного права, можна стверджувати, що це зовнішня форма об'єктивації встановлених чи санкціонованих територіальними громадами, місцевими радами, їх посадовими особами та виконавчими органами місцевого самоврядування конституційно-правових норм, які мають юридичну силу.

7. Для усіх складових системи актів суб'єктів місцевого самоврядування як джерел конституційного права властиві загальні та спеціальні юридичні ознаки. Загальні ознаки актів місцевого самоврядування співпадають з ознаками джерела конституційного права в цілому. Спеціальні ознаки актів місцевого самоврядування як джерел конституційного права вказують на ті їхні юридичні особливості, що властиві лише джерелам конституційного права, або найбільш рельєфно виявляються саме у цих джерелах. Різноманітні за юридичною силою акти суб'єктів місцевого самоврядування перебувають між собою в генетичних, структурних і функціональних зв'язках між собою та з іншими локальними джерелами конституційного права, провідне місце серед яких займає статут територіальної громади.

8. У структурі предмету муніципального статутного регулювання доцільно виділяти питання самостійного муніципального статутного регулювання та питання спільного муніципального статутного регулювання та законодавчого регулювання.

9. Предмети муніципального статутного регулювання, які обумовлюють зміст та архітектуру статуту територіальної громади, утворюють положення двох видів: по-перше, обов'язкові, тобто які передбачені законодавством і такі, що мають включатися до статуту територіальної громади у силу необхідності їх врегулювання саме на локальному рівні, та додаткові, які територіальні громади вправі приймати до розгляду і включати до тексту статуту або виходячи із конституційних принципів місцевого самоврядування, або, як правило, у силу

наявності й необхідності врегулювання історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування у конкретному селі, селищі або місті.

10. У процесі муніципального статутного нормопроекування та локального регулювання питань місцевого значення колосальне значення має врахування муніципальних особливостей, традицій, звичаїв, узвичаєнь тощо, як предметної основи статутів територіальної громади як документів, що мають стати нормативно-легальним віддзеркаленням історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування у конкретному селі, селищі або місті.

11. Норми статутів територіальних громад – це загальнообов'язкові для виконання на території, на які розповсюджується юрисдикція відповідної територіальної громади, правила поведінки, які мають публічно-владний характер, регулюють суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування, приймаються представницькими органами місцевого самоврядування від імені та в інтересах територіальних громад, та забезпечуються державними та іншими публічними засобами гарантування.

12. Структура будь-якого статуту територіальної громади відображає його зміст, дає уявлення про основні питання, що підлягають муніципальному статутному регулюванню у кожній конкретній територіальній громаді. Вона обумовлюється як обов'язковими положеннями, які віднесені до предметів муніципального статутного регулювання законом, а також додатковими положеннями, які відносяться до предметів самостійного муніципального статутного регулювання; правилами та засобами юридичної техніки, історичними, національно-культурними, соціально-економічними та іншими особливостями здійснення місцевого самоврядування у конкретному селі, селищі або місті.

13. Функції статуту територіальної громади – це напрями та види впливу статуту територіальної громади на суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування, які виникають у конкретному селі, селищі, місті.

14. Основними критеріями класифікації функцій статутів територіальних громад слід вважати об'єкти, способи і засоби, умови впливу статутів територіальних громад на суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування, юридико-технічне призначення статутів територіальних громад тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Чудик Н. О. Статут територіальної громади як джерело конституційного права України: проблемні питання становлення / Н. О. Чудик // Держава і право : зб. наук. праць. – Вип. 41. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. – С. 284–291.
2. Чудик Н. О. Статут територіальної громади як джерело конституційного права: проблемні питання теорії / Н. О. Чудик // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 131–137.
3. Чудик Н. О. Акти суб'єктів місцевого самоврядування в Україні: правова природа та проблеми класифікації / Н. О. Чудик // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 4. – С. 83–88.
4. Чудик Н. О. Акти суб'єктів місцевого самоврядування, деякі теоретичні та практичні проблеми муніципальної правотворчості в Україні / Н. О. Чудик // Держава і право : зб. наук. праць. – Вип. 42. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. – С. 239–246.
5. Чудик Н. О. Статут територіальної громади як джерело конституційного права: поняття, юридичні ознаки, функції / Н. О. Чудик // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 8. – С. 98–106.
6. Чудик Н. О. Статути територіальних громад як джерело конституційного права у зарубіжних країнах: історія та сучасність / Н. О. Чудик // Порівняльно-правові дослідження. – 2008. – № 2. – С. 125–131.
7. Клименко Н. О. Поняття та юридичні властивості статуту територіальної громади як джерела конституційного права України / Н. О. Клименко // Держава та регіони. Серія : Право. – 2008. – № 1. – С. 28–35.
8. Клименко Н. Статут територіальної громади як джерело конституційного права в Україні / Н. О. Клименко // Актуальні проблеми тлумачення і застосування юридичних норм : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті професора П. О. Недбайла (м. Львів, 28–29 березня 2008 р.). – Львів : Юрид. факультет Львівського нац. ун-ту імені Івана Франка, 2008. – С. 77–78.
9. Клименко Н. О. Статут територіальної громади – основний нормативно-правовий акт локальної саморегуляції / Н. О. Клименко // Запорізькі правові читання : матеріали Щорічної міжнародної наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 15–16 травня 2008 р.) / за заг. ред. С. М. Тимченка і Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – С. 149–152.
10. Чудик Н. О. Статут територіальної громади як джерело конституційного права в Україні / Н. О. Чудик // Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи :

матеріали наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 11 квітня 2008 р.). – Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2008. – С. 273–277.

11. Чудик Н. О. Функції статуту територіальних громад: деякі методологічні аспекти дослідження / Н. О. Чудик // Актуальні питання державотворення та правотворення в Україні очима молодих науковців : матеріали Щорічної міжвузівської наук.-теорет. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених : у 2 ч. (м. Київ, 20 квітня 2010 р.) / за заг. ред. О. П. Литвина, Х. В. Приходько, А. В. Троян. – К. : Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління 2010. – Ч. I. – С. 208–215.

Чудик Н. О. Статут територіальної громади як джерело конституційного права України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2011.

Дисертація присвячена дослідженню статуту територіальної громади як джерелу конституційного права України. Визначається поняття та юридичні властивості статуту територіальної громади, його місце в системі локальних джерел конституційного права.

Досліджується історія статутів територіальних громад та статутного регулювання місцевого самоврядування в Україні у контексті світового досвіду .

Дається авторське визначення статуту територіальної громади та висвітлюються його основні конституційно-правові характеристики. Розкриваються предмети статутного регулювання суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування, норми статуту територіальної громади та їх видова характеристика, структура та її елементи, функції та конституційно-правові проблеми їх реалізації.

Вносяться пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері конституційно-правового регулювання статуту територіальної громади як джерела конституційного права України.

Ключові слова: місцеве самоврядування, статутна нормотворчість, статут територіальної громади, структура статуту територіальної громади, функції статуту територіальної громади.

Чудык Н. О. Устав территориальной громады как источник конституционного права Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02. – конституционное право; муниципальное право. – Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины. – Киев, 2011.

Диссертация посвящена исследованию устава территориальной громады как источника конституционного права Украины. Исследуется понятие и юридические свойства устава территориальной громады, его место в системе локальных источников конституционного права.

Исследуется история уставов территориальных громад и уставного регулирования местного самоуправления в Украине в контексте мирового опыта.

Дается авторское определение устава территориальной громады как основополагающего, постоянно действующего нормативно-правового акта местного самоуправления учредительного характера, имеющего высшую юридическую силу по отношению ко всем другим правовым актам субъектов местного самоуправления, содержательно оформленного в соответствии с требованиями Конституции и законов Украины, который принимается в особенном порядке с целью учета исторических, национально-культурных, социально-экономических и других особенностей осуществления местного самоуправления на территории, на которую распространяется юрисдикция соответствующей территориальной громады.

Раскрываются основные конституционно-правовые характеристики устава территориальной громады. Раскрываются предметы уставного регулирования общественных отношений в сфере местного самоуправления, нормы устава территориальной громады и их видовая характеристика, структура и ее элементы, функции и конституционно-правовые проблемы их реализации.

Вносятся предложения по усовершенствованию действующего законодательства в сфере конституционно-правового регулирования устава территориальной громады как источника конституционного права Украины.

Ключевые слова: местное самоуправление, уставное нормотворчество, устав территориальной громады, структура устава территориальной громады, функции устава территориальной громады.

Chudyk N. O. Charter of the territorial hromada as a source of a constitutional law of Ukraine. – On rights for a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Legal Sciences under speciality 12.00.02. - Constitutional law; Municipal law. – Koretsky State and Law Institute of National Academy of Science of Ukraine. – Kyiv, 2011.

The dissertation is devoted to researching of the charter of a territorial hromada as source of the constitutional law of Ukraine. The concept and legal properties of the charter of a territorial hromada, its place in system of local sources of the constitutional law is investigated.

The history of charters of territorial hromada and charter adjusting of local self-government is probed in Ukraine in the context of world experience.

The author's definition of the charter of a territorial hromada is giving and its basic constitutionally-legal characteristics are shined. Subjects of charter regulation of public relations in sphere of local government, norm of the charter of a territorial hromada and their specific characteristic, structure and its elements, functions and constitutionally-legal problems of their realization reveal.

The offers on current legislation improvement in sphere of constitutionally-legal regulation of the charter of a territorial hromada as source of a constitutional law of Ukraine are made.

Key words: local government, authorized law-making, the charter of a territorial hromada, structure of the charter of a territorial hromada, functions of the charter of a territorial hromada.

Підписано до друку 07.10.2011 р. Зам. № 3/10-2011.

Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60 × 84/16. Тир. – 100.

Видавничий центр Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України. Київ,
вул. Трьохсвятительська, 4.